

Arutati maapõue strateegiat

Anto Raukas

Eesti Geoloogiakeskuse eestvõtmisel arutati Tallinnas toimunud teaduskonverentsil seni meil puuduvat maapõue strateegiat. Rohke kuulajaskonna seas puudusid vaid poliitikud, kellel aga sellelaadseid teadmisi oleks eriti vaja. Toimunud koalitsioonikõnelused andsid rahvale palju ebameeldivad emotsioone, sest erakondade katteta lubaduste realiseerimine nõuab rohkesti raha, mis tuleb välja petta maksumaksja taskust, olgu see siis viina- või kütuseaktsiisi tõstmise teel. Kuid kõik koalitsioonileppe osapooled olid üksmeeles selles, et maavarade uurimist ja kaevandamist Eesti riik ei vaja. Ainukene selles valdkonnas ratsionaalselt mõtlev erakond on Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, kuid teda pole aruteludesse kaasatud.

Kui palju me võiksime maavarade kaevandamisest teenida? Võtame üksnes fosforiidi. Viimase 25 aasta jooksul on fosforiidikontsentraadi hind maailmaturul kolmekordistunud ja oli 2013. aastal 120–150 USD tonni kohta. Sellest tulenevalt oleks Eesti fosforiidi maailmaturu hind mõõdetav miljardites USD-s ja ületaks mitmekümnekordselt vabariigi aastaeelarve, mille ümber toimus elav kraaklemine. Eesti fosforiidi ressursist jätkuks kontsentraadi 2 miljonit tonni suuruse aastatoodangu juures ligikaudu tuhandeks aastaks. Kaevandamine võimaldaks luua ka umbes 10 000 korralikku töökohta, sest rahva nõudmisel toimuva põlevkivikaevandamise lõpetamise tõttu on töötute armee Kirde-Eestis üsna varsti masendavalt kõrge. Turgu fosforiidile on aga enam kui küll, sest näljahäda maailmas pidevalt suureneb.

Kuid maapõue strateegia pole mitte ainult maavarade uurimise strateegia, sest maapõue on ka ehituskeskkond ja ehitiste ning kaitstavate loodusobjektide maapõuetugi ning sinna rajatakse tunnelid, panilaid, hoidlaid ning varjendeid ning üsna pea on päevakorras Tallinn-Helsingi tunneli rajamine. Tavainimene ja valdav osa Eesti poliitikuid mõtleb vaid rohujuure sügavuseni ja näeb taevast vaid linnulennu kõrguseni. Kuid maapõuest on võimalik saada mitte üksnes kvaliteetset põhjavett, vaid ka maapõuesoojust, mis põlevkivienergia tootmise lõpetamise tõttu muutub üha aktuaalsemaks.

Meie elu määravad poliitikud ja kui nad ütlevad, et me ei soovi Nabalas paekivi kaevandada ja me ei luba enam ka põlevkivi kaevandada, siis nii see jääbki, aga samal ajal unustatakse ära maavarade kaevandamisest riigikassasse laekuvad miljonid, mis lubavad head palka maksta ka parlamendi ja valitsuse liikmetele. Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS poolt 2012. aastal läbiviidud uuring näitas, et aastail 2005–2010 laekus riigi ja kohalike omavalitsuste eelarvesse 98,407 miljonit eurot maavarade kaevandamisõiguse tasu. Samuti on enamuse vee erikasutusõiguse tasust, õhusaastetasust ja jäätmete saastetasust seotud maavarade kaevandamise ja töötlemisega ning nende tasude laekumine aastail 2005–2010 oli vastavalt 57,028; 69,215 ja 120,383 miljonit eurot. Seega laekus maavarade kaevandamisega seotud ressursimaksudest ja saastetasudes kuue aastaga riigile ja kohalikele omavalitsustele kokku enam kui 345 miljonit eurot.

Hästi, me ei kaevanda enam põlevkivi ja raha jääb meile vähemaks, kuid see pole probleem, sest eestlased on ju lubanud süüa kartulikoori. Kuid kuidas me lahendame Kirde-Eesti elanike sotsiaal-majanduslikud ja demograafilised probleemid, on omaette küsimus, sest põlevkivitööstusega on meil otseselt või kaudselt seotud ligi 20 000, suuresti muu rahvusest inimest, mis eeldab Ida-Ukraina stsenaariumi Eesti varianti.

Isegi kui me tahaksime põlevkivi kaevandamist jätkata, siis peagi ei jätku meil enam ressursi. Sõltuvalt kaevandamisviisist jääb suur osa põlevkivivarust maapinna hoidetervikutesse ning varu jääb kaevandamata ka geoloogiliselt ning hüdrogeoloogiliselt ebasobivates kohtades ning Natura ja looduskaitsealadel. Eestis on aktiivset ehk kaevandamisväärset põlevkivivaru kõigest 1,3 miljardit tonni, passiivset varu aga ligi 3 korda rohkem, seejuures 2,9 miljardit tonni on varu passiivne keskkonnakaitseliste piirangute tõttu looduskaitsealadel, asustatud piirkondades ning veekogude ja rajatiste alla jäävates tervikutes. Kaitsealade piirid on keerulised ja sageli on võimatu kaevandada ka nende vahele jäävat aktiivset varu. Praegu me koostame Eesti põlevkivi riiklikku arengukava aastani 2030 ja seal on keskseks küsimuseks kadude vähendamine ja ressursi kokkuhoid. Kuid tehnoloogiliste vahenditega ma saame vaid tühise kokkuhoiu, samal ajal kui looduskaitseliste piirangute tõttu jääb maa alla kasutamata kvaliteetset põlevkivi sadade miljonite eurode väärtuses. Kaitstavate loodusobjektide all on Eesti põlevkivimaardla seni kaevandamata aladel 38%. Me ei tohi kaevandada soode alt ja musta toonekure pesa lähistelt kilomeetri raadiuses. Kus on siin mõistuse hääl?

2001. aastal oli Eestis 308 kaitseala, 1. juuli 2011 seisuga aga juba 923 ja see arv kasvab katastroofilise kiirusega. Juba 2011. aastal oli Eestis looduskaitse all 15 373 km². Eesti maismaast on kaitse all 18,1% ning akvatooriumist 31,1%, seega summaarselt 22,7%. Vabariigis on 3705 pindalaliselt kaitstavat loodusobjekti; neist 5 rahvusparki, 147 looduskaitseala (kogupindalaga 3144 km²), 179 maastikukaitseala (kogupindalaga 2317 km²), 344 hoiuala, 540 parki ja puistut, 1201 püsielupaika ja 1198 kaitstavat üksikobjekti, millele lisandub veel 20 kohalike omavalitsuste poolt kaitstavat ala. Juurde on kavandatud lähiajal luua veel 26 looduskaitseala kogupindalaga 477 km².

Lisaks looduskaitsealadele on meil tohtu hulk mõtlematult moodustatud Natura 2000 alasid. 2011. aastal koosnes Eesti Natura võrgustik 66 linnukaitsealast (12 592 km²) ja 542 loodusalast (11 490 km²). Arvestades Eesti liigirikkust võib neid teoreetiliselt moodustada tuhandeid, kuid tekib küsimus – milleks, sest neis paiknevaid taimi ja loomi ju enamasti miski ei ohusta? Looduskaitse arengukava kohaselt on aastaks 2020 vaja Eestis koostada kaitsekorralduskavad enam kui 1000 ala kohta kokku umbes 14 000 km² ehk ligi kolmandikule Eestist. Varsti tuleb kokku uus uus valitsus. Ilmselt oleks neile vaja korraldada paarinädalane loengukursus looduskaitsest ja maavaradest, et ei korduks Nabala sündroom. Seda kaitseala ei loodud ju mitte sealse väheväärtusliku looduse kaitseks, vaid majandustegevuse, sealhulgas paekaevandamise takistamiseks ja eesti rahva vaesumisele kaasaaitamiseks.

1997. aastal võeti vastu Eesti keskkonnastrateegia, mis lähtus Eesti keskkonnakaitse põhieesmärgist: tagada inimesi rahuldav tervislik keskkond ja majanduse arendamiseks vajalikud ressursid loodust oluliselt kahjustamata, maastike mitmekesisust säilitades ning majanduse arengutaset arvestades. Meie põhiseadus ei sätesta, et keskkonnahuvid oleks kuidagi tugevamat kaitset vajavad kui Eesti rahva heaolu, tervis ning majanduslik ja poliitiline julgeolek. Loodust tuleb kaitsta mõistusega ja ilma maavarasid kaevandamata Eesti inimene jõukaks ei saa!

Valdav osa meie geoloogilistest teadmistest pärineb kaugest nõukogude ajast. Geoloogia on Eesti Vabariigis alarahastatud ja kolmandajärgulise tähtsusega. Meil pole isegi riiklikku geoloogiateenistust. Õeldust tulenevalt pole Eesti varsti enam jätkusuutlik ja kartulikoortele lisaks tahaks süüa ka midagi toekamat. Võib-olla aitab kaasa konverentsil tehtud ettepanek viia maapõuega seonduv probleemistik Keskkonnaministeeriumi haldusalast Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium haldusalasse.